

Звучить пісня «Йде січове військо...» (музика і слова Михайла Гайворонського). URL: <http://youtube.com/watch?v=LoniSZhWiIA>

Богдан МАКСИМЕЦЬ,
кандидат політичних наук,
викладач відокремленого структурного підрозділу «Івано-Франківський фаховий коледж Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника», викладач-методист

«А МИ ТУЮ СТІЛЕЦЬКУЮ СЛАВУ ЗБЕРЕЖЕМО!»
Просвітницька літературно-музична композиція.
5–7 класи

Мета. Розкрити бойовий шлях легіону Українських січових стрільців, установити історичне значення «усусів», скласти характеристики визначним представникам легіону. Виховувати, формувати в учнів особистісне ставлення до основних фактів, подій, явищ, постатей, пов'язаних з легіоном УСС; почуття патріотизму.

Обладнання. Державна символіка України, зображення прапора УСС та кокарди «усусів», мультимедійне обладнання, відеозаписи стрілецьких пісень, тематична презентація.

Сценарій заходу

Звучить пісня «На пора, не пора...» (музика Дениса Січинського, слова Івана Франка).

Не пора, не пора, не пора
Москалеви й ляхови служить!
Довершилась Україні кривда стара –
Нам пора для України жить!
Не пора, не пора, не пора
За невігласів лить свою кров
І любити царя, що наш люд обдира, –
Для України наша любов!
Не пора, не пора, не пора
В рідну хату вносити роздор!
Най пропаде незгоди проклята мара!
Під України єднаймося прапор!
Бо пора це великая єсть:
У завзятій, важкій боротьбі
Ми поляжем, щоб волю і славу, і честь,
Рідний краю, здобути тобі.

Ведучий. Тривожні й водночас обнадійливі часи переживає нині Україна. Кожен, хто більш-менш реально оцінює ситуацію, розуміє: покращення настане не скоро. Потрібна ще довга праця і боротьба за утвердження того, що називаємо державним і національним

суверенітетами, достатком. Аби ми самі себе могли цінувати і поважати, як того заслуговує народ, який входить у двадцятку найчисельніших на Землі.

Ведуча. Складовою частиною цієї найбільшої для нас справи є відновлення історичної правди, утвердження в пам'яті слави нашого народу, без чого жоден не може нормально розвиватися. Цьому сприяє святкування найвизначніших подій нашої історії. Однією з них є створення та діяльність легіону Українських січових стрільців під час Першої світової війни 1914–1918 рр.

Ведучий. Передувало цій визначній події національне відродження кінця ХІХ – початку ХХ ст. на західноукраїнських землях, які входили до Австро-Угорщини. Одним з його проявів стало створення різноманітних молодіжних громадських організацій: тіловиховних, протипожежно-руханкових (протипожежно-фізкультурних) – «Сокіл» і «Січ», військово-патріотичних – «Пласт», «Січові стрільці».

Ведуча. Саме ці товариства своєю діяльністю підготували той ґрунт, на якому пізніше постав легіон Українських січових стрільців. Перші осередки товариства «Сокіл» створені 1891 р. та в 1894 р. відповідно у селі Купчиці на Тернопільщині та у місті Львів. Біля їх витоків стояли Кость Жмур, Павло Думка, Василь Нагірний, Василь Лаврівський, Іван Боберський.

Ведучий. Перше протипожежно-руханкове товариство «Січ» засновано Кирилом Трильовським 1900 р. у селі Завалля, що на Снятинщині. У 1911 р. Олександр Тисовський, Іван Чмола, Петро Франко заснували у Львові перший український таємний військово-патріотичний гурток «Пласт». Офіційним початком «Пласту» вважають день першої присяги – 12 квітня 1912 р. Відтоді пластові організації поширювались краєм. У 1913 р. Володимир Старосольський заснував військово-патріотичну організацію «Січові стрільці І», а в 1914 р. Роман Дашкевич створив товариство «Січові стрільці ІІ».

Ведуча. Вже перед Першою світовою війною у Галичині налічувалося 974 місцевих осередків «Сокола», які об'єднували 33 тисячі соколів, більше 900 місцевих осередків «Січей» і 80 тисяч січовиків. Діяло 34 пластові гуртки, у яких налічувалося 1 700 пластунів. Товариство «Січові стрільці» налічувало 94 осередки.

Ведучий. Особливою популярністю користувалися «Січі», які мали розгалужену мережу не лише в Галичині, але й на Буковині. «Січі» утримували читальні та бібліотеки. Січовики вивчали українську історію та літературу. Крім того, на спеціально влаштованих курсах у повітових містах вони освоювали «пожарничі» (тобто протипожежні) і «руханкові» (тобто фізкультурні) вправи, вчилися січових пісень, танців. Особливо припала до сердець січовикам пісня «Гей, там на горі Січ іде», яка стала їхнім славнем.

Звучить пісня «Гей, там на горі Січ іде» (музика і слова Кирила Трильовського).

Гей, там на горі Січ іде,
Гей, малиновий стяг несе.

Приспів.

Гей, малиновий, наше славне товариство,
Гей, машерує, раз, два, три.
Гей, на переді кошовий,
Гей, як той орел степовий.
Гей, а позаду осавул,
Гей, твердий хлопець, як той мур.
Гей, а по боках четарі,
Гей, то сторожі огневі.
Гей, отамане, батьку наш!
Гей, веди, батьку, вперед нас!
Гей, не залле нас вражий вал,
Гей, бо з нас кождий радикал.
Гей, молод хлопче, позір май,
Гей, та до Січи приставай.
Гей, наша Січа дорога,
Гей, як та мати, всім одна.
Гей, повій, вітре, з синіх гір,
Гей, на прапор наш, на топір.
Гей, повій, вітре, зі степів,
Гей, дай нам силу козаків.
Гей, дай нам силу, відвагу,
Гей, Україні на славу.

Ведуча. Важким випробовуванням для українського народу виявилася Перша світова війна, яка розпочалася 1 серпня 1914 р. Саме тоді Головна українська рада, створена у Львові, ініціювала формування у складі австрійської армії української військової частини – легіону Українських січових стрільців (УСС, «усусів») (із серпня–вересня 1915 р. – Перший полк Українських січових стрільців), який розглядався першим атрибутом майбутньої української державності. На заклик до Стрия прибуло 28 тисяч молодих людей, які зголосилися стати в ряди «усусів». Прибували переважно вихованці «Сокола», «Січі», «Пласту», «Січових стрільців». Однак австрійський уряд дозволив сформувати легіон УСС чисельністю лише 2,5 тисячі вояків.

Ведучий. Командиром легіону призначено полковника Михайла Галущинського. Він – син священника із села Звиняч, що на Тернопільщині. Після закінчення Тернопільської гімназії навчався у Львівському та Віденському університетах. Потім працював учителем у місті Золочів, а з 1909 р. очолив Рогатинську гімназію Святого Володимира. Зі студентських років брав активну участь у громадсько-політичному житті краю. Правда, «до воєнної справи ніколи не чув я надзвичайного покликання, – щиросердечно визнавав, – а вже більшої пошани не мав ніколи».

Читець 1.

До зброї! До зброї, стрільці!
Зірвіться, ламайте кайдани!
З'єднаються з вами покійні брати,
І згояться народні рани...
До зброї! До зброї, стрільці!
Товаришів рідних згадайте,
Що мріють про волю в холодній землі,
Всі сили до бою з'єднайте!
До зброї! До зброї, стрільці!
Велика Вкраїна повстане,
І в купелі крові воскреснуть мерці,
І радість до краю загляне.
До зброї! До зброї, стрільці!
І рідну країну спасайте!
Повстаньте, як вірні козацькі сини,
Героями в хату вертайте!

Василь Вишиваний

Ведуча. Сформувавши легіон Українських січових стрільців, австро-угорське командування форсувало його підготовку, щоб якнайшвидше кинути у бій. Але застаріле озброєння та слабо підготовлені старшинські кадри не давали можливості виконати це завдання. Підготовка проходила дуже повільно і не зовсім якісно.

З цього приводу січові стрільці складали в'їдливі жарти.

Демонструються інсценізації стрілецьких усмішок.

* * *

Ройовий Кнопка вчить стрільця стріляти. Він каже:

- Ану лягай і стріляй, але цілься добре. Ти зрозумів?
- Зрозумів, – відповідає стрілець. Він вистрелив, але не вцілив.
- Ех, ти, стрілець, дай-но свій карабін, я тобі покажу, як стріляти.

Ройовий узяв карабін. Прицілився, вистрелив, але теж не вцілив. Тоді він суворо подивився на стрільця і сказав:

- Отак твій дід стріляв, коли служив при війську. Зрозумів?
- Зрозумів, – сказав стрілець.

Ройовий Кнопка вистрелив другий раз, але знову не вцілив.

- Отак стріляв твій тато, коли служив при війську. Тобі ясно?
- Ясно, – відповів стрілець.

Ройовий ще раз вистрелив, але не вцілив і люто подивився на стрільця, який спокійно дивився, як стріляє його ройовий.

– Отак ти стріляєш, – прошипів ройовий, витираючи спітніле чоло, – отак. Розумієш?

- Розумію, – відповів стрілець.

Ройовий ще раз вистрелив і таки вцілив.

– Отак я стріляю, – сказав ройовий стрільцеві і зверхньо глянув на нього. – Стріляй так, як я, бери приклад з мене. Чуєш?

* * *

Наші старшини – ройові, хорунжі, чотарі, а також і сотники були спочатку цивільними людьми. Вони ніяк не могли звикнути до військових порядків і усвідомити, що готують стрільців до майбутніх боїв, і деколи поводитися як цивільні люди. Ось яка цікава розмова відбулася між сотником і стрільцем.

– Вилазь на дерево, – сказав сотник до стрільця, – і добре зважай, куди рухаються ворожі сили. Зрозумів?

– Зрозумів.

– Тільки вважай, щоб не впав.

– Добре.

– Ану повтори, на що маєш зважати.

– Маю вважати, щоб не впасти, – сказав стрілець, глянувши на сотника.

* * *

Поручник: «Стрілець Пукавка, я казав один крок наперед! Чи ви не зрозуміли?»

Стрілець: «Вибачте, пане поручнику, але як я зроблю один крок вперед, то стану на вашу тінь».

* * *

Поручник: «Стрілець Бульба, ви вже знову підхмелились. Це вже втретє цього тижня».

Стрілець: «Пане поручнику, що я тому винен, що тиждень має тільки днів».

* * *

Поручник: «Стрілець Кватирка, що робить варта, як її прийдуть змінити!»

Кватирка: «Тішитися, пане поручнику!»

* * *

Сотник: «Джуро Савко, чи я тобі не казав, що ти маєш завжди встати на годину раніше за мене!»

Джура: «Добре, пане сотнику, то прошу вас ще годину полежати».

* * *

Десятник: «Стрілець Бульба, що будете робити, як надійде пан сотник?»

Стрілець: «Або я знаю, при якій роботі мене застануть?»

Ведучий. Саме таких майже непідготовлених, погано озброєних січових стрільців австро-угорське командування у вересні 1914 р. кинуло проти наступаючих російських військ. До незгод додалося ще й те, що стрільці носили подерту військову одягу мадярського покою та старе взуття. Не вистачало харчів. Недаремно вони співали у строю:

«Марширують добровольці
Через Мезетеребеш,

Чи то військо, чи то банда
Ти ніяк не розбереш».

Ведуча. Проте незважаючи на ці недоліки, легіон УСС вписав яскраву сторінку в історію Першої світової війни. Виховані на ідеях Тараса Шевченка, Івана Франка, «усуси» виявили світові неперевершений зразок мужності, лицарства, військової доблесті. Недаремно легіон неофіційно називали «залізним», кидали в найзапекліші бої. Січові стрільці йшли у бій з благословення церкви. Вони успадкували славу руських воїнів, славу гайдамаків і опришків.

Звучить пісня «Ми – гайдамаки» (музика і слова Осипа Маковея).

Ми – гайдамаки, всі ми однакі,
Всі ненавидим ляцькеє ярмо.
Йшли діди на муки, підуть і правнуки,
Ми за народ життя своє дамо.
Не тішся, враже, сотня поляже,
Тисяча натомість стане до борби.
За чорну зневагу складали присягу
Вести борбу поневолені раби.

Наша присяга: Бог, честь, відвага,
Воля Вкраїни, кривджених добро.
Ними ся клянемо, поки живі будемо,
Ломить, палить кайдани і ярмо.

Пірвем кайдани, які тирани
Кріпше і кріпше сковують щодня.
Бо ми – гайдамаки, як один, однакі,
Не боїмось куль, ножів, ні огня.

Ведучий. Січові стрільці відзначилися у багатьох боях. Особливо запеклі бої відбулися за гору Маківка у квітні–травні 1915 року.

Читець 2.

Був ясний, тихий день весняний,
Пестило сонце квіт ряству,
І на березці на полянці
Бруньки розвилися перші, ранні,
Коли під шум смерек в борах,
Упав наказ: «Вперед у наступ!
За ту неволю вісталітню
Ходім у битву у побідну!»
Гарматний гомін на просторах
Котивсь під синій небосхил,
Зареготався скоростріл.

Олесь Бабій

Ведуча. Переповідають, що дев'ять разів вершина переходила з рук в руки під крики «Слава Україні!» та російське «Ура!». «Клекотіли по обох боках скоростріли, при землі гупали ручні гранати, – писав згодом сотник Дмитро Вітовський. – Здавалося, гора рухається, дишається пеклом». Як героїчно не билися українські стрільці, але втри-

мати зайняті позиції не вдалося. Проте через кілька днів, 6 травня, внаслідок австро-німецького наступу легіон повернув втрачені позиції. У боях на горі Маківці полягло півсотні українських стрільців, яких поховали на південному схилі гори, 92 вояки отримали поранення. Маківка стала символом української зброї.

Читець 3.

Верхів'я гір, верхів'я слави,
Шумить, шумить, шепоче ліс:
По битві на полях Полтави
Тут вперше український кріс
Спиняв московських полчищ лави,
І вперше по літах недолі
Слова упали тут стрільцеві:
«Ми не поклонимось цареві!
Ми прагнем волі!»

Олесь Бабій

Звучить пісня «Ой на горі, на Маківці» (музика і слова народні).

Ой на горі, на Маківці
Б'ються січовії стрільці.

Приспів.

Хлопці, підемо боротися за славу,
За Україну, за рівні права й державу,
Хлопці, підемо, боротися будемо
За Україну, за рівні права!
Б'ються, б'ються, не здаються,
Йдуть до бою ще й сміються.
Наша сотня вже готова,
Вирушає аж до Львова.
Гей, в колону всі ставаймо
Та й іще раз заспіваймо.
В нас велике свято нині –
Всі прапори жовто-сині!
Вітер прапор розвіває,
Україну звеселяє!

Ведучий. Після Маківки січові стрільці відзначилися в багатьох інших боях, зокрема на берегах річок Стрипа і Серет (липень–серпень 1915 р.), Золота Липа (липень 1915 р.), на горі Лисоня біля Бережан (серпень–вересень 1916 р.).

Ведуча. Йдучи у важкі бої, січові стрільці високо підносили жовто-блакитні стяги, гучно звучало гасло «За Україну!».

Звучить пісня «За Україну!» (музика Ярослава Ярославенка, слова Миколи Вороного).

За Україну
З огнем завзяття
Рушаймо, браття,
Всі вперед!

Слушний час
Кличе нас,
Ну-ж бо враз
Сповнять святий наказ!

Приспів.

За Україну, за її долю,
За честь і волю, за народ.

Ганебні пута
Ми вже порвали
І зруйнували
Царський трон!
З-під ярем
І з тюрем,
Де був гніт,
Ми йдемо на вольний світ!
О Україно!
О рідна Ненько,
Тобі вірненько
Присягнем.
Серця кров
І любов
Все тобі
Віддати в боротьбі.
Вперед же, браття!
Наш прапор має,
І сонце сяє
Нам в очах!
Дружний тиск,
Зброї блиск,
Кари гнів
І з ним свободний спів.

Ведучий. Багато січових стрільців проявили неабиякий героїзм. Серед них варто назвати імена Дмитра Вітовського, Сеня Горука, Романа Дашкевича, Василя Дідушка, Євгена Коновальця, Григора Коссака, Андрія Мельника, Романа Сушка, Мирона Тарнавського, Петра Франка. Особливо треба відзначити дівчат-стрільчинь Софію Галечко, Олену Степанів, Павлину Михайлинин, Олену Кузь, Анну Дмитерко, Ольгу Підвисоцьку.

Ведуча. Героїзмом січових стрільців захоплювався Вільгельм Габсбург, архікнязь (ерцгерцог), онук імператора Франца-Йосифа. Він з дванадцяти років жив у місті Живець (нині Живецький повіт Сілезького воєводства, що в Польщі). Саме тут зацікавився українською культурою. Навчаючись у військовій академії, факультативно опанував українську мову. Брав участь у Першій світовій війні. У квітні 1918 р. його призначено командиром першого полку УСС. Вільгельм Габсбург відомий ще як український поет Василь Вишиваний.

Читець 4.

О хмари, що в сторони рідні йдете,
Гуцулів від мене вітайте –
О птиці, що в гори на південь пливете,
З вітанням од їх повертайте...
Я сильно надіюсь, що прийде хвилина,
Весь світ запалає огнями –
І воля народів, щаслива година,
Братерство воскресне між нами.

Василь Вишиваний

Ведучий. Січові стрільці не шкодували свого життя, оскільки усвідомлювали, що борються за кращу долю українського народу. Багато з них потрапляли в полон, отримували поранення, гинули.

Читець 5.

Ось тут його поховали
Орла – беркута...
І отсе його могила
Стоїть без хреста.
І дороги втоптані
До неї нема...
Опущена, занедбана,
Забута вона!...
Ні м'ята-рута, ні барвінок
На ній не росте,
Одинока самосійка –
Трава лиш цвіте.

Осип Вагилевич

Ведучий. Навіки залишився немеркнучим подвиг січового стрільця Богдана Думки, який вогнем свого кулемета прикрив маневр підрозділу, бився до останньої кулі і поліг смертю героя.

Читець 6.

...Як Він в засвітній край пішов
Через криваву річку,
Ніщо на знак свій не лишив,
Лиш жовто-синю стрічку.
А як буй-голову Він склав
В боях на слави полі,
Ніщо у Бога не благав,
Лиш Україні волю.

Марійка Підгірянка

Ведуча. Жертовність «усусів» оспівана не в одній стрілецькій пісні. Саме пісня допомагала зносити незгоди воєнного лихоліття і підтримувати бойовий дух.

Звучить пісня «Чуєш, брате мій...» (музика Лева Лепкого, обробка Кирила Стеценка, слова Богдана Лепкого).

Чуєш, брате мій,
Товаришу мій,
Відлітають сірим шнурком
Журавлі у вирій...
Кличуть: кру, кру, кру,
В чужині умру,
Доки море перелечу,
Крилонька зітру,
Крилонька зітру...
Мерехтить в очах
Безкінечний шлях,
Гине, гине в сірій мряці
Слід по журавлях...
Кличуть: кру, кру, кру,
В чужині умру,
Доки море перелечу,
Крилонька зітру,
Крилонька зітру...

Ведучий. Діяльність легіону Українських січових стрільців мала неабияке історичне значення. Через військову формацію пройшли вишкіл понад сім тисяч чоловік. Серед них багато відомих військових і громадсько-політичних діячів. УСС стали основою для створення української національної армії під час визвольних змагань українського народу 1917–1921 рр. як в УНР – Галицько-Буковинський курінь Січових стрільців, так і в ЗУНР – Українська Галицька армія. «Усуси» збагатили українську історію і культуру.

Звучить пісня «Ой, у лузі червона калина...» (музика Степана Чарнецького, слова Степана Чарнецького і Григорія Труха).

Ой у лузі червона калина похилилася.
Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину піднімемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!
А ми тую червону калину піднімемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!
Не хилися, червона калино, маєш білий цвіт.
Не журися, славна Україно, маєш вільний рід.
А ми тую червону калину піднімемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!
А ми тую червону калину піднімемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!
Ой у полі ярої пшениці золотистий лан.
Розпочали стрільці січовії з ворогами тан.
А ми тую ярую пшеницю ізберемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!
А ми тую ярую пшеницю ізберемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!

Як повіє буйнесенький вітер з широких степів,
Та прославить по всій Україні січових стрільців.
А ми тую стрілецьку славу збережемо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо!
А ми тую стрілецьку славу збережемо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо.

Марія ШПІЛЬЧАК,
вчителька української мови і літератури
Івано-Франківського ліцею № 24
Івано-Франківської міської ради, вчителька-методистка

«ЖИВА ПАМ'ЯТЬ ПРОЙДЕ КРИЗЬ СТОЛІТТЯ У СЕРЦЯ ПОКОЛІНЬ НАВІКИ...»

Заняття-розмірковування. 5–9 класи

Мета. Навчити учнів осмислювати важливі події в історії українського народу; розвивати пізнавальні інтереси; формувати почуття патріотизму, національної гідності та гордості за свій народ і Українську державу; виховувати активну громадянську позицію, почуття відповідальності за долю Батьківщини.

Обладнання. Святково прибрана зала. На сцені рушниками зроблено композицію, в центрі якої – прапор, тризуб, віночок, колосся. Збоку на столику головний убір УСС і букет квітів, перев'язаних чорною стрічкою, поряд – запалена свіча.

Підготовча робота. За два-три дні до уроку учні отримують завдання, за якими добирають потрібний матеріал, та вірші, які повинні вивчити напам'ять і виразно декламувати.

Епіграф.

На службу Україні,
На чесне діло гоже
В ім'я святої правди, –
Благослови нас, Боже!

Юрій Шкрумеляк

Сценарій заняття

Під звуки тривожної мелодії на сцену виходить сім дівчат в українських костюмах. Одна з них тримає колючий терновий вінець.

Дівчина 1.

Невпинний час страждань, людського болю
Нам відраховував і днини, і години,
Вінець терновий, оповивши волю,
Лежав і на чолі, й на серці України.

Авторська інтерпретація публікації інтернету

